

NORDISKA ARBETSPAPPER

Frivilligt skydd av skog i Finland, Sverige och Norge

Bo Storrånk

<http://dx.doi.org/10.6027/NA2018-902>
NA2018:902
ISSN 2311-0562

Detta arbetspapper är utgivet med finansiellt stöd från Nordiska ministerrådet. Innehållet i arbetspappret avspeglar inte nödvändigtvis Nordiska ministerrådets synpunkter, åsikter eller anbefallningar.

Innehåll

Sammanfattning	2
Förord	6
1. Inledning	8
2. Områdesskydd i Finland, Sverige och Norge	10
2.1 Formellt skydd av natur i Finland	10
2.2 Formellt skydd av natur i Sverige	11
2.3 Formellt skydd av natur i Norge	14
3. Frivilligt skydd av skog	18
3.1 Frivilligt skydd av natur med betoning på skog	18
3.2 Genomförandet av frivilligt skydd 2008 – 2017	20
4. Genomförandet av frivilligt skydd – praktiska erfarenheter och utmaningar	28
4.1 Urval och prioritering av skyddsvärda skogar	30
4.2 Kommunikation och samverkan mellan olika aktörer	32
Referenser	36
Summary	39
Yhteenvedo	42
Bilaga 1. WORKSHOP 26-28 September 2017, Helsinki	45

Sammanfattning

Enligt konventionen om biologisk mångfald (CBD) och målen i konventionens långsiktiga strategiska plan för skydd av natur skall minst 17 procent av landarealen och tio procent av vattenarealen senast 2020 inkluderas i ett system av sammanhängande skyddade områden eller annars omfattas av effektiva arealbaserade skyddsåtgärder (Aichi Biodiversity Target 11). De nordiska länderna har sedan 1970-talet förverkligat landsomfattande skyddsprogram för olika naturtyper, som t.ex. våtmarker, vattendrag, skogar och marina områden. Skog är en till arealen dominerande naturtyp speciellt i Finland och Sverige, men även i Norge. I de tre länderna har skyddet av skog under en längre tid förverkligats enligt övergripande strategier och politiskt fastställda mål.

I Sverige reviderades strategin för formellt skydd av skog 2017. Enligt strategin, som antagits av de ansvariga myndigheterna, skall ytterligare 90 000 hektar, räknat från 2016, ges ett formellt skydd fram till 2020. Även i Norge har ett kvantitativt mål formulerats och antagits av Stortinget. Målet är att på lång sikt permanent skydda tio procent av skogsarealen. För tillfället uppgår skyddsprocenten till ungefär fyra procent. I Finland förverkligas skyddet av skog i relation till de mål som fastställts för METSO-programmet, vilket innebär att ca 100 000 hektar skogsmark skall skyddas permanent fram till 2025 jämfört med läget 2008. Idag har lite mer än hälften av målet uppnåtts i Finland. I Norge och Sverige har anslagen för formellt skydd av skog ökat under senare år, medan utvecklingen har varit den motsatta i Finland. För 2018 har anslagen igen ökat något i Finland.

Skyddsinitiativ som bygger på markägarnas intresse att själva föreslå områden för skydd har under senare år erhållit allt större uppmärksamhet. Detta frivilliga skydd, som syftar till ett formellt och ofta permanent skydd av natur, har hittills fokuserat på skog. Sedan början av 2000-talet har frivilligt skydd utgjort en viktig del av det naturvårdsarbete som naturvårds- och miljömyndigheterna tillsammans med andra aktörer genomför i Finland, Sverige och Norge. Det frivilliga skyddet genomförs i de tre länderna enligt i grunden likartade principer. Markägaren avgör alltid ifall ett område skall föreslås bli skyddat. Eftersom målet ofta är ett lagstadgat skydd har myndigheter, dvs. miljö- och skogsmyndigheterna, som regel en framträdande roll i den fortsatta skyddsprocessen. Ett annat kännetecknande drag är att frivilligt skydd av skog karakteriseras av dialog och samverkan mellan myndigheter och skogsägare. Naturvårdsorganisationer har kritiserat systemet för att inte alltid vara tillräckligt inkluderande.

Till följd av olikheter i lagstiftning, förvaltningstraditioner och tillgängliga resurser förverkligas skyddet emellertid på lite varierande sätt. I Finland är ett tidsbundet skydd, vanligen på tio år, ett av de alternativ som erbjuds markägarna. Den dominerande skyddsformen är ändå permanent skydd. I Sverige förverkligas det frivilliga skyddet i huvudsak genom inrättande av naturreservat och biotopskyddsområden, men tids-

bundna avtal upp till femtio år är också ett skyddsalternativ. I Norge förverkligas skyddet genom inrättande av permanenta naturreservat. En annan betydande principiell skillnad mellan länderna är det frivilliga skyddets proportionella andel av det formella skyddet av skog. I Norge och Finland förverkligas nästan allt skydd av skog på privat mark genom frivilligt skydd, medan frivilligt skydd i Sverige genomförs som en kompletterande arbetsmetod parallellt med övrigt formellt skydd av skog. Det är ändå en mycket liten andel av det myndighetsinrättade formella skyddet i Sverige som inrättas efter prövning i domstol. Även om trenden är uppåtgående utgör det frivilliga skyddet arealmässigt bara någon procent av det totala skyddet i Sverige.

Det praktiska genomförandet av frivilligt skydd förverkligas ändå i stort enligt samma principer i de tre länderna.

Myndigheterna formulerar en beställning på vilka typer av områden som kommer att prioriteras i urvalsprocessen, markägarna lämnar förslag till områden de önskar skydda, myndigheterna bedömer förslagen och införskaffar ytterligare information. I fall bedömningen är positiv vidtar förhandlingar om förverkligande av skyddet enligt samma principer som gäller för övrigt formellt skydd av natur. Miljömyndigheterna har alla en central roll i förverkligandet av skyddet, och i Sverige och Finland är även skogsmyndigheterna viktiga aktörer. I Norge har miljömyndigheterna sedan länge ett välfungerande samarbete med skogsägarnas organisation *Norges skogeierforbund*, som i praktiken hanterar en stor del av de inledande faserna av skyddsprocessen.

Urval och prioritering av skyddsvärda områden genomförs i huvudsak enligt samma riktlinjer i de tre länderna. Myndigheterna har tillgång till faktaunderlag av varierande omfattning som kan användas för att formulera en beställning på vilka typer av skogar man önskar skydda. Biologiska utgångspunkter är centrala, men även regionala aspekter har betydelse vid urval och prioritering av skyddsvärda skogar. I alla tre länder används någon form av poängsystem för att prioritera enskilda objekt. Mängden död ved och förekomsten av rödlistade arter är exempel på kriterier som används vid myndigheternas prioritering. I Finland har programvaran Zonation kunnat användas som stöd vid prioritering av områden och utformandet av riktade informationsinsatser till markägare.

En välfungerande kommunikation mellan olika aktörer, både vad gäller myndighetssamarbetet, men framför allt i fråga om kontakterna till markägare, är en av de viktigaste förutsättningarna för ett effektivt genomförande av det frivilliga skyddet. En av de största utmaningarna är att nå ut med information till markägarna om vilka typer av skogar som är särskilt intressanta för frivilligt skydd. Regionala informationskampanjer har visat sig vara ett bra sätt att nå markägarna. Jämsides med riktade informationsinsatser är det även viktigt att erbjuda allmän information på myndigheternas webbplatser. En annan möjlighet är att använda de väletablerade informationskanaler som är i bruk i skogssektorn.

Frivilligt skydd av skog har visat sig vara ett välfungerande koncept i de tre länderna och arbetet kommer att fortgå ännu i flera år framöver. Med ett ökande antal intresseanmälningar är det viktigt att fästa uppmärksamhet vid att de områden som skyddas fortsättningsvis uppfyller kriterierna för urval av områden, att områdenas storlek beak-

tas vid urval och prioritering och att de viktigaste områdena skyddas. Frivilliga avsättningar av skog utan ekonomisk kompensation utgör en viktig del av de totala miljöinsatserna i skogen. Det är viktigt att denna insats inte minskar i framtiden. Intresset för frivilligt skydd förväntas öka och det kan leda till ett behov att höja myndigheternas kapacitet att hantera alla skyddsärenden. Förutom brist på personresurser kan otillräckliga anslag utgöra en avgörande utmaning i förverkligandet, vilket framför allt har påtalats vid genomförandet av METSO-programmet i Finland.

Förord

De nordiska länderna har sedan länge genomfört ett systematiskt skydd av större ekologiska helheter och åstadkommit ett nätverk av skyddade områden. Det är viktigt att aktörer som arbetar med områdesskydd, dvs. nationella myndigheter och statliga verk med myndighetsuppdrag, diskuterar prioriteringar både vad gäller förverkligandet av områdesskyddet, men även i fråga om nya skyddskoncept. Frivilligt skydd av skog är ett område där Finland, Sverige och Norge i drygt tio år samlat erfarenheter av nya arbetsätt.

Projektet *Områdesskydd och frivilligt skydd i Norden 2020* har haft som syfte att presentera en lägesbeskrivning av det frivilliga skyddet av skog i de tre länderna. Syftet har också varit att inspirera och stöda det fortsatta arbetet med frivilligt skydd. Miljö- och skogsmyndigheter i de nordiska länderna har varit primära målgrupper. Ekonomiskt stöd från Nordiska ministerrådets arbetsgrupp för terrestra ekosystem (TEG) har gjort det möjligt att genomföra projektet under ledning av Finlands miljöcentral (SYKE). I projektgruppen har ingått *Jukka-Pekka Jäppinen*, SYKE (FI), *Helena Ringblom*, Skogsstyrelsen (SE), *Josefin Olsson*, Naturvårdsverket (SE) och *Gunnar Kjærstad*, Miljødirektoratet (NO). Därtill har i en referensgrupp medverkat *Finn Katerås*, Miljødirektoratet (NO), *Maano Aunapuu*, Naturvårdsverket (SE) och *Ville Schildt*, Jord- och skogsbruksministeriet (FI). *Bo Storrånk*, SYKE, har fungerat som projektledare. Projektet genomfördes under perioden april 2017 – februari 2018.

I september 2017 ordnade projektet en workshop i Finland. Workshopen, som samlade ett tjugotal representanter från de tre länderna, bidrog till kunskapsöverföring och producerade ytterligare underlag för sammanställningen av projektets resultat. Projektet har i sammanfattningen av rapporten avslutningsvis begrundat några av de viktigaste utmaningarna framöver vid förverkligandet av frivilligt skydd i de tre länderna. Projektgruppen önskar framföra ett stort tack till TEG, referensgruppen och alla deltagare i workshopen för stöd och värdefulla synpunkter vid genomförandet av projektet. Det är projektgruppens förhoppning att projektet har kunnat bidra till överföring av kunskap och erfarenheter mellan länderna, befrämjat byggande och utvecklande av nätverk, och även inspirerat alla deltagare i det fortsatta arbetet med frivilligt skydd.

*Projektgruppen,
Helsingfors, Stockholm, Jönköping och Trondheim i januari 2018.*

1. Inledning

Alla nordiska länder arbetar för att uppnå målen i biodiversitetskonventionens (CBD) långsiktiga plan för bevarande av den biologiska mångfalden senast 2020. Art- och områdesskydd ingår i målen inklusive skydd av större ekologiska helheter och etablerande av nätverk av skyddade områden. Enligt CBD:s långsiktiga plan (inkl. Aichi Biodiversity Targets) skall minst 17 procent av landarealen och tio procent av vattenarealen senast 2020 inkluderas i ett system av sammanhängande skyddade områden eller annars omfattas av effektiva arealbaserade skyddsåtgärder (*Convention on Biological Diversity 2017*). Länderna strävar efter att uppfylla sina internationella åtaganden gällande det långsiktiga bevarandet och hållbara utnyttjandet av biodiversiteten genom att förverkliga nationella strategier och handlingsplaner för biologisk mångfald (*Statsrådet i Finland 2012, Regeringen i Sverige 2014, Regeringen i Norge 2015*). För Sveriges och Finlands del förpliktigar även medlemskapet i Europeiska Unionen till aktiva åtgärder i form av EU:s strategi för biologisk mångfald. I förpliktelserna ingår kravet att etablera nätverk av skyddade områden genom Natura 2000-programmet. Norge förverkligar motsvarande åtagande enligt stadgandena i Bernkonventionen och upprättandet av Emerald-nätverket.

Formellt skydd av natur eller områdesskydd, dvs. avgränsande av särskilt värdefulla naturområden som i huvudsak inrättas som permanenta skyddade områden, har länge utgjort en av hörnstenarna i det långsiktiga bevarandet av värdefull natur. Jämsides med myndighetsinitierade skyddsprocesser har under senare år initiativ som bygger på markägarnas intresse att själva föreslå områden för skydd erhållit allt större uppmärksamhet. Detta frivilliga skydd, som syftar till ett formellt och ofta permanent skydd av natur, har hittills fokuserat på skog. I Finland och Norge genomförs för närvarande en betydande del av skogsskyddet enligt principerna för frivilligt skydd. Även i Sverige har ett på markägarinitiativ baserat frivilligt skydd av skog införts som en kompletterande metod i arbetet med att bevara skogens biologiska mångfald.

Projektet *Områdesskydd och frivilligt skydd i Norden 2020* har haft som syfte att dels presentera en lägesbeskrivning av det frivilliga skyddet av skog i de tre länderna, dels att inspirera och stöda det fortsatta arbetet med frivilligt skydd. Projektet ordnade i september 2017 en workshop i Helsingfors, Finland. Workshopen, som i huvudsak samlade representanter för skogs- och miljömyndigheter, analyserade några av de mest centrala utvecklingsbehoven och identifierade välfungerande arbetsätt, som kunde tillämpas och utvecklas vid det fortsatta genomförandet av det frivilliga skyddet i de tre länderna. Rapporten *Frivilligt skydd av skog i Finland, Sverige och Norge* innehåller en lägesbeskrivning av det frivilliga skyddet av skog i Finland, Sverige och Norge (*kap. 3*). Därtill har projektet valt att lyfta fram några specifika frågor som gäller urval och prio-

ritering av skyddsvärda skogar samt olika aspekter av kommunikation (*kap. 4*). Projektet har även formulerat några sammanfattande reflektioner om det fortsatta frivilliga skyddet av skog. Rapporten inleds med en översiktlig beskrivning av områdesskyddet i de tre länderna.

Med frivilligt skydd avses i detta projekt de myndighetsstyrda processer som syftar till ett permanent eller tidsbegränsat skydd av värdefulla skogar och där mark-ägarnas intresse att för myndigheterna anmäla områden för skydd är av avgörande betydelse. När skyddet förverkligats erhåller markägaren ekonomisk kompensation. En distinktion görs därmed mellan denna typ av formellt, frivilligt skydd och de frivilliga avsättningarna av värdefulla skogsområden som många markägare genomför, också på eget initiativ, men utan ekonomisk ersättning.

2. Områdesskydd i Finland, Sverige och Norge

De nordiska länderna har sedan 1970-talet förverkligat landsomfattande skyddsprogram för olika naturtyper, som t.ex. nationalparksplaner, program för skydd av våtmarker, program för skydd av vattendrag, skogar och marina områden. För skogarnas del bygger det fortsatta förverkligandet av skyddet i Finland, Norge och Sverige bl.a. på utvärderingar, analyser och strategiska beslut av myndigheter och beslutsfattare. Sådana har nyligen utarbetats eller är under beredning i alla tre länder (avsnitt 2.1.-2.3).

2.1 Formellt skydd av natur i Finland

I december 2012 fattade statsrådet ett principbeslut om en strategi för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald till 2020. De åtgärder som enligt strategin krävs av respektive sektor definieras närmare i regeringens handlingsplan för biologisk mångfald. Förpliktelserna enligt biodiversitetskonventionen och uppfyllandet av Aichi-målen ingår som en väsentlig del av strategin och handlingsplanen.

Enligt strategin skall naturskyddsområden och motsvarande åtgärder omfatta minst 17 procent av den totala land- och sötvattenarealen och minst 10 % av kust- och havsområdena, dvs. en målsättning i linje med Aichi-målen. Insatserna skall fokuseras speciellt till de södra delarna av landet. Genom satsningar som förbättrar den gröna infrastrukturen eftersträvas en förbättrad konnektivitet mellan skyddsområdena. Detta innebär även åtgärder som gynnar biologisk mångfald i områden som inte omfattas av formellt skydd. Klimatförändringen bör enligt strategin särskilt uppmärksammas och som en av åtgärderna fram till 2020 ingår upprättandet av ett utvecklingsprogram för skyddade områden med beaktande av de utmaningar den globala klimatförändringen medför.

Formellt skydd av natur i Finland har sedan länge genomförts genom särskilda nationella naturskyddsprogram. Under de senaste årtiondena har nationella skyddsprogram förverkligats för lundar, gamla skogar, åsar, stränder, myrar och våtmarker. Största delen av programmen har nu slutförts. En stor del av de områden som ingår i programmen har även inkluderats i EU:s nätverk av skyddade områden, dvs. Natura 2000-programmet. För myrar har ett förslag till ett kompletterande nationellt skyddsprogram med inriktning på de södra delarna av landet upprättats (*Alanen & Aapala 2015*). Förslaget överlämnades till regeringen i november 2015. Förverkligandet har framskridit närmast vad gäller statligt ägda myrmarker. För de privatägda myrarnas del

rekommenderas ett frivilligt skydd över en längre tidshorisont. I förslaget ingår också skogsbevuxna myrar, och enligt arbetsgruppens uppskattning uppfyller ungefär 17 000 ha av dessa myrar kriterierna för METSO-programmet (avsnitt 3.2.1.).

Finland har idag 40 nationalparker. Den senaste nationalparken inrättades i juni 2017. Tack vare etablerandet av parken, Hossa nationalpark i den nordöstra delen av Kajaland, kompletterades nätverket av skyddade områden med drygt 10 000 hektar. En betydande del av parken består av skogsmark. Förslag till ytterligare några nationalparker har framförts, men för tillfället är det inte aktuellt att etablera några nya nationalparker i Finland. För närvarande pågår heller ingen av myndigheterna initierad process, som direkt skulle syfta till att utvärdera eller utveckla nya mål för skydd av skog. Formellt skydd av skog har under den senaste tioårsperioden till övervägande del genomförts genom förverkligandet av handlingsprogrammet för bevarande av den biologiska mångfalden i södra Finland, dvs. METSO-programmet (avsnitt 3.2.1).

Skyddade områdens möjligheter att anpassa sig till förändringar i markanvändning och klimat

Under senare tid har allt större uppmärksamhet fästs vid klimatförändringens inverkan på systemen av skyddade områden. Det är särskilt viktigt att uppmärksamma detta på nordligare breddgrader, där inverkan av klimatförändringen väntas bli mer påtaglig jämfört med situationen längre söderut. Samtidigt påverkas naturskyddsområdena hela tiden av de förändringar i markanvändningen som pågår i det omgivande landskapet. Miljöministeriet har därför beslutat finansiera ett forsknings- och utvecklingsprojekt med syfte att utreda de skyddade områdenas förmåga att motstå de sammanlagda effekterna av klimatförändringen och förändringar i markanvändningen. I projektet kommer bl.a. skillnader mellan olika arters och artgruppers anpassningsförmåga att studeras närmare. Arternas förmåga att sprida sig till livsmiljöer som är bättre lämpade i ett föränderligt klimat är en av de frågor som projektet kommer att utreda. Förutom arter är det viktigt att studera olika livsmiljöers eller biotopers anpassningsförmåga, och hur systemet av skyddade områden kan behöva utvecklas i takt med förändrade omvärldsförhållanden. Konnektivitet är ett nyckelord i detta sammanhang. En förstudie till projektet publicerades i september 2017 (*Aapala et al. 2017*).

2.2 Formellt skydd av natur i Sverige

Enligt regeringens etappmål för biologisk mångfald och ekosystemtjänster¹ (*Naturvårdsverket 2017a*) skall minst 20 procent av Sveriges land- och sötvattensområden samt 10 procent av de marina områdena senast år 2020 bidra till att nå nationella eller internationella mål för biologisk mångfald. Etappmålet inkluderar flera olika naturtyper inklusive skogar. Förutom fortsatta satsningar på inrättande av bl.a. naturreservat bör miljöhänsyn tas i brukade skogar, och det är enligt etappmålet också viktigt att ekologiskt viktiga områden är väl förbundna med varandra.

Reviderad strategi för formellt skydd av skog

I januari 2017 reviderades den nationella strategin för skydd av skog i Sverige (*Naturvårdsverket & Skogsstyrelsen 2017a*). Strategin är vägledande för det arbete som framför allt Naturvårdsverket, länsstyrelserna och Skogsstyrelsen genomför från och med 2017. Ett huvudsyfte är att på ett kostnadseffektivt sätt styra de statliga resurser som avsätts för formellt skydd av skog genom naturreservat, biotopskyddsområden och naturvårdsavtal.

Strategin påtalar även betydelsen av dialog och samverkan mellan centrala aktörer som myndigheter, markägare och skogsnäring, samt betonar vikten av markägarnas frivilliga avsättningar.

Det kvantitativa etappmål som sedan 2014 gäller för skog som undantas från skogsbruk har varit en utgångspunkt för strategiarbetet. Enligt detta etappmål skall ytterligare 150 000 hektar skyddas formellt fram till 2020 jämfört med läget 2012. Frivilliga avsättningar, dvs. områden där markägaren själv fattat beslut om att inte utföra åtgärder som kan skada natur- och kulturmiljövärden och som inte omfattas av formellt skydd i kraft av myndighetsbeslut, ingår som en viktig del i målformuleringen. Enligt etappmålet skall sådana avsättningar öka med 200 000 hektar till 2020, jämfört med situationen 2012. En analys av läget 2016 (*Claesson och Eriksson 2017*) visade att målet sannolikt inte kommer att nås. I den reviderade strategin preciseras den andel skogsmark som återstår att skydda formellt, vilket innebär att 90 000 hektar, räknat från 2016, ska ges ett formellt skydd fram till 2020 för att nå målet 150 000 hektar. Denna areal har fördelats per län och ansvarig myndighet.

Vid revideringen av strategin för formellt skydd av skog utvärderades inriktningen i den strategi som varit vägledande för arbetet sedan 2005. Strategin hade i huvudsak fungerat väl. I ett helhetsperspektiv och med beaktande av både naturvårdsbiologiska och samhällsekonomiska aspekter är det mest kostnadseffektivt att skydda så kallade

¹Sveriges miljömålssystem omfattar tre nivåer; ett generationsmål, 16 miljö kvalitetsmål och 24 etappmål. Generationsmålet är vägledande för miljöarbetet på alla nivåer, medan miljö kvalitetsmålen beskriver det tillstånd som eftersträvas, t.ex. vad gäller biologisk mångfald. Etappmålen tydliggör vilka åtgärder som behövs för att nå målen.

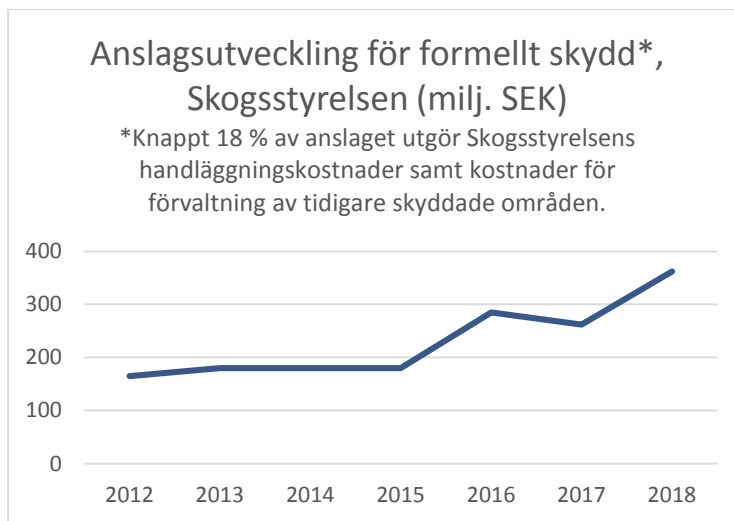
*värdekärnor*². Satsningen på värdekärnor är därför en huvudprincip även i den reviderade strategin. Enligt den modell som nu gäller för prioriteringen av områden som skall skyddas är framförallt tre olika faktorer avgörande i bedömningen; a) objektets (värdekärnans) naturvärden på beståndsnivå, b) den långsiktiga ekologiska funktionaliteten, och c) förekomsten av nationellt prioriterade skogstyper i det aktuella området. Därtill ska ett objekts närhet till tätorter beaktas i avvägningen om formellt skydd liksom ett särskilt mål om att formellt skydda nyckelbiotoper på brukningsenheter med ett inslag av nyckelbiotoper som överskrider 5 %.

I underlaget för strategin ingår analyser av arealer och geografisk fördelning av kända värdekärnor utan formellt skydd. På nationell nivå uppskattas den totala arealen kända värdekärnor utan formellt skydd nedanför fjällregionen till ca 530 000 hektar. Som en del av underlaget har landskapsanalyser tagits fram som illustrerar betydelsen av konnektivitet i skogslandskapet, dvs. att från ekologisk synpunkt värdefulla naturområden är väl förbundna med varandra. I analyserna har ett antal värde-trakter, dvs. landskapsavsnitt med särskilt höga naturvärden, identifierats. Därtill har i strategiarbetet genomförts en utredning om förekomsten av kontinuitetsskogar i den boreala zonen.

Förverkligandet av strategin kommer huvudsakligen att följas upp som en del av uppföljningen av de nationella miljö kvalitetsmålen, primärt miljö kvalitetsmålet *Levande Skogar* med tillhörande etappmål. I uppföljningen kommer även Sveriges internationella förpliktelser inom miljöområdet att beaktas. Tillgång, insamling och kvalitetssäkring av data kommer att ägnas särskild uppmärksamhet både vad gäller data som produceras i samband med förverkligandet av skyddet (avgränsning av objekt, arealer etc.), men också till den del nya inventeringar och karteringar producerar ny information om skyddsvärda områden.

Anslagen för formellt skydd av natur har ökat under senare år och uppgick 2017 till drygt 1 400 miljoner kronor (ca 140 miljoner EUR). En betydande del av anslagen har använts för skydd av skog. Åren 2013-2015 använde Naturvårdsverket i medeltal 575 miljoner kronor (ca 60 miljoner EUR) årligen för formellt skydd av skog. Skogsstyrelsen har ett eget anslag för formellt skydd av skog, och även Skogsstyrelsens anslag har ökat under senare år (figur 1). För 2018 uppgår anslaget till 350 miljoner kronor (ca 35 miljoner EUR).

² Skogliga värdekärnor definieras som "skogsbestand eller skogar som utifrån beståndsstruktur eller artförhållanden bedömts ha en stor betydelse för skyddsvärd fauna och flora och/eller för en prioriterad skogstyp. Nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt ingår normalt som en delmängd i begreppet värdekärna". (Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen 2017b).

Figur 1. Anslagen för formellt skydd i Sverige har ökat betydligt under senare år. Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket arbetar båda med formellt skydd och de får var sitt anslag (utvecklingen för Naturvårdsverkets anslag gäller alla typer av natur, inte enbart skog). Källor: Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen.

2.3 Formellt skydd av natur i Norge

I december 2015 godkände regeringen den norska handlingsplanen för biologisk mångfald eller *Natur for livet* (Regeringen i Norge 2015). Enligt handlingsplanen kommer regeringen fortsättningsvis att arbeta för att naturen bevaras och förvaltas på ett hållbart sätt. Formellt skydd i form av natur genom nationalparker och naturreservat ingår som en viktig del av de åtgärder som syftar till att bevara biologisk mångfald i Norge. Skydd av särskilt utpekade naturtyper, en specifik skyddsform som gäller till arealen

mindre områden som representerar speciellt värdefulla naturtyper, bidrar till det övergripande skyddet av biodiversitet. Förutom förverkligandet av områdesskydd enligt lagen om naturens mångfald, som huvudsakligen är en uppgift för miljömyndigheterna, har även övriga sektorer, som t.ex. jord- och skogsbruk samt fiskeri ett ansvar för bevarandet av biodiversiteten. Inom skogsbruket är olika certifieringssystem viktiga medel att förverkliga bevarandet av biologisk mångfald.

När Stortinget i maj 2016 behandlade handlingsplanen för biologisk mångfald beslutades att målet för skydd av skog skall vara 10 procent av skogsarealen. Enligt regeringen finns det ett begränsat behov av kompletterande skydd för vissa naturtyper, och särskilt för sådana som idag är bristfälligt skyddade. För marina områden och skog genomförs separata skyddsprocesser. Det finns t.ex. ett särskilt behov av att öka skyddet i de större sammanhängande låglandskogarna på Østlandet. Gränsjusteringar av befintliga skyddade områden kan också bli aktuella bl.a. med tanke på tryggheten av den ekologiska konnektiviteten mellan olika områden och för att förbättra möjligheterna att motstå klimatförändringen. Vad gäller skydd av skog kommer huvudvikten fortsättningsvis att ligga på skydd av skogar i offentlig ägo och det frivilliga, formella skyddet av privatägda skogar.

Den rikstäckande planen för upprättande av nationalparker inkluderar 40 nya och utvidgningar av 14 existerande nationalparker. Fyra av de föreslagna nationalparkerna, alla i de nordligaste fylkena (Finnmark, Troms, Nordland), har ännu inte förverkligats. För tillfället har regeringen inga planer på att gå vidare med planerna eftersom de kräver stöd på lokal nivå, dvs. av kommunerna. Förvaltningen av större skyddade områden, inklusive nationalparker, har i Norge delegerats till den regionala och lokala nivån.

Regeringen kommer i huvudsak att genomföra det fortsatta skyddet av skog på privat mark genom frivilligt skydd. Tills vidare har denna arbetsmetod endast använts för skydd av skog, men enligt handlingsplanen för biologisk mångfald bör ett liknande tillvägagångssätt också övervägas för andra naturtyper.

Naturtyper i skog som är särskilt viktiga för hotade arter kommer att ägnas extra uppmärksamhet. Exempel på sådana naturtyper är rik ädellövskog, gammal fattig ädellövskog, gammal barrskog och gammal lövskog. Totalt 22 naturtyper i skog är rödlistade i Norge, varav åtta klassificeras som hotade, däribland kustgranskogar, kalkrika bokskogar och tempererade kusttallskogar. Regeringen kommer att utvärdera ifall de hotade naturtyperna i skog bör erhålla status som särskilt utpekade naturtyper. Det frivilliga skyddet av skog, som syftar till formellt skydd, kommer att bidra till att hotade naturtyper i skog får ett bättre skydd.

Evaluering av skogsskyddet i Norge 2016

I juni 2017 publicerade Norsk institutt for naturforskning (NINA) en evaluering av skogsskyddet i Norge (*Framstad et al. 2017*). Stortinget har beslutat att 10 % av skogsarealen skall vara skyddad på längre sikt. Enligt evalueringen har knappt hälften av detta mål uppnåtts; i början av 2016 var fyra procent skyddade. Andelen skyddad skog varierar mellan fylkena. Störst andel skyddad skog finns i de nordliga fylkena, från Nord-Trøndelag och norrut, medan andelen är lägst i låglänta och bördiga områden i de boreonemorala (hemiboreala) och sydboreala vegetationszonerna. De flesta skyddade områden är till arealen små, men det finns även några områden som är större än 1 000 hektar. I evalueringen föreslås att man vid förverkligandet av skogsskyddet framöver prioriterar kända förekomster av skogstyper med höga naturvärden som hittills har skyddats bristfälligt. Fortsatt skydd av skog är speciellt viktigt i sådana regioner där skyddet av skog generellt är på en lägre nivå än genomsnittet och där ett omfattande skogsbruk bedrivs.

I rapporten ingår även fylkesvisa faktablad, som sammanfattar situationen vad gäller skydd av skog. På faktabladen presenteras rekommendationer för fortsatt skydd av skog med tanke på förekomsten av olika skogstyper i respektive fylke och den potential fylket uppvisar vad gäller möjligheterna att nå de nationella målen för skogsskydd.

3. Frivilligt skydd av skog

Frivilligt skydd av skog har sedan början av 2000-talet utgjort en viktig del av det naturvårdsarbete som miljö- och skogsmyndigheterna tillsammans med andra aktörer genomfört i Finland, Sverige och Norge (*Storrank 2008*). Med "frivilligt skydd" avses i detta sammanhang de myndighetsstyrda processer som syftar till ett permanent eller tidsbegränsat skydd av värdefulla skogar och där principen om frivillighet på ett avgörande sätt styr förverkligandet av skyddet. Markägaren erhåller ekonomisk kompensation för skyddet. En distinktion görs därmed mellan denna typ av formellt, frivilligt skydd och de frivilliga avsättningar av värdefulla skogsområden som många markägare genomför, också på eget initiativ, t.ex. inom ramen för skogscertifiering, men utan ekonomisk ersättning.

Efter en försöksperiod i början av 2000-talet har frivilligt skydd införts i Finland, Sverige och Norge som en normal del av både skogs- och miljömyndigheternas bevarandearbete. Arbets sättet utvärderas regelbundet och t.ex. i Finland har de ansvariga myndigheterna definierat årsvisa mål för det frivilliga skyddet. De statliga anslagen för genomförandet av frivilligt skydd har varierat men generellt kan noteras, att utbudet av skyddsvärda skogar ibland har varit större än vad som varit möjligt att inkludera i myndigheternas program för förverkligandet (de ekonomiska förutsättningarna varierar i respektive land, se avsnitt 3.2.1.-3.2.3).

Trots att det frivilliga skyddet i huvudsak är inriktat på att permanent skydda skog kan konceptet även inkludera andra åtgärder som befrämjar bevarandet och utvecklandet av skogens biologiska mångfald. METSO-programmet i Finland omfattar t.ex. åtgärder som specifikt syftar till att förbättra samarbetet mellan olika aktörer i skogen. Tidsbundet skydd tillämpas i Finland och Sverige, men även i mindre skala i Norge. I Norge har ersättningar tidigare utbetalats för tidsbundet skydd av mindre områden enligt stödsystemet *Nærings- og miljøtiltak i skogbruken*, men numera förnyas inte tidigare ingångna tidsbundna avtal.

3.1 Frivilligt skydd av natur med betoning på skog

Det praktiska förverkligandet av frivilligt skydd varierar, bl.a. beroende på olikheter i lagstiftning, förvaltningstraditioner och naturgivna förutsättningar i de olika länderna. Det är likväl möjligt att urskilja några allmängiltiga principer, som kännetecknar arbetet med frivilligt skydd i Finland, Sverige och Norge.

Principer som frivillighet, transparens och medbestämmande kännetecknar myndigheternas arbete rent generellt, men ett tvångsförfarande kan i sista hand bli aktuellt vid genomförande av skyddsprojekt med betydande allmänt intresse. Frivilligt skydd däremot bygger som termen indikerar på principen om frivillighet. I praktiken innebär detta att markägaren alltid avgör ifall ett område skall föreslås bli skyddat. Detta utesluter inte att andra aktörer, både myndigheter eller företrädare för allmänheten, kan ta fram underlag om skyddsvärda områden. Eftersom målet ofta är ett lagstadgat skydd har myndigheter, dvs. miljö- och skogsmyndigheterna, som regel en framträdande roll i skyddsprocesser som bygger på frivilligt skydd. Ett annat kännetecknande drag är att processerna med frivilligt skydd av skog i stor omfattning karakteriseras av dialog och samverkan mellan alla berörda parter. Arbetssättet kan därmed även ses som en reaktion på den kritik som några av de myndighetsdrivna skyddsprocesserna orsakade i början av 2000-talet. De områden som föreslås bli skyddade bör alla uppfylla vissa naturvetenskapliga eller ekologiska kriterier, som på förhand kommuniceras till markägarna, ofta med en regional infallsvinkel och med beaktande av de prioriteringar som även i övrigt gäller för inrättande av skyddade områden. I alla tre länder har sedan drygt tio år sedan myndighetskoordinerade processer med inriktning på frivilligt skydd pågått (avsnitt 3.2.), och detta projekt har avgränsats till denna form av frivilligt skydd.

Utöver den typ av formaliserad verksamhet som relaterats till ovan finns det även många andra sätt att skydda natur, inklusive skog, som kan karaktäriseras som exempel på frivilligt skydd. Frivilliga avsättningar i samband med bedrivande av ordinärt skogsbruk har sedan länge varit en av de viktigaste typerna av naturhänsyn i skogslandskapet jämsides med miljöhänsyn vid genomförandet av skogliga åtgärder. Många markägare har på eget initiativ valt att undanta en del av skogen från aktivt skogsbruk, av många olika orsaker, inklusive naturhänsyn. Det är svårt att erhålla noggrannare information om de arealer som på detta sätt undantas från skogsbruk utan att vara i lagstadfast eller på annat sätt omfattas av formellt skydd. I den diskussion som förs om områdesskydd och bevarande av biologisk mångfald har de frivilliga avsättningarnas roll uppmärksamats och ingår t.ex. i Sverige i den allmänna målformuleringen för skydd av skog (avsnitt 2.2.).

En annan typ av frivillig avsättning är de områden som undantas för skogsbruk i samband med certifiering av skog enligt FSC eller PEFC. I certifieringssystemen ingår krav på att undanta 5 % av skogsarealen från skogsbruk. Kraven definieras lite olika i de båda certifieringssystemen, och det finns även skillnader mellan länderna vad gäller sådana avsättningar.

Skydd av skog initieras och genomförs även av andra aktörer än myndigheter. Många kommuner och andra offentliga samfund har på eget initiativ fredat skogsområden, ofta med tanke på friluftsliv och rekreation, men även för att bevara biologisk mångfald och gröna strukturer i landskapet. Ibland har sådana områden sedan införlivats i program för frivilligt skydd av skog. Ett flertal organisationer, stiftelser och övriga sammanslutningar arbetar också aktivt med att skydda skog genom insamlingar, donationer och motsvarande arrangemang.

Frivilligt skydd av skog har hittills mest tillämpats vad gäller skog, men motsvarande koncept har även diskuterats för andra naturtypers del. Praktiska tillämpningar

eller erfarenheter saknas dock mer eller mindre helt. Förslaget till ett kompletterande program för formellt skydd av myrmark i Finland är tänkt att delvis förverkligas genom frivilligt skydd, och särskilt till den del förslaget omfattar skogsbevuxen myrmark.

3.2 Genomförandet av frivilligt skydd 2008 – 2017

De första försöken med frivilligt skydd av skog genomfördes i Finland och Norge i början av 2000-talet, och något senare även i Sverige. Efter de inledande försöken har frivilligt skydd etablerat sig som den dominerande formen av formellt skydd av skog i både Finland och Norge. I Sverige kan frivilligt skydd fortsättningsvis ses som ett kompletterande arbetsätt vid genomförande av formellt skydd av skog.

3.2.1. Finland

I mars 2008 fattade statsrådet, dvs. regeringen i Finland, ett principbeslut om att inleda ett handlingsprogram för bevarande av den biologiska mångfalden i södra Finland, dvs. METSO-programmet. Det långsiktiga målet med programmet är att utveckla nätverket av skyddade områden i de södra delarna av landet, att förbättra naturvården i ekonomiskogarna, att producera ett bättre och mer omfattande faktaunderlag om naturvården och skydd av skog, och att förbättra samarbetet mellan skogs- och miljömyndigheterna samt andra centrala aktörer i skogen. På förslag av miljöministeriet beslöt statsrådet i juni 2014 att fortsätta förverkligandet av programmet fram till 2025 (*Statsrådet 2008, 2014*).

METSO-programmet föregicks av en längre period av försöks- och utvecklingsarbete, då principerna för förverkligandet av programmet testades i praktiken. Den ledande principen, som styr det konkreta arbetet, är att förverkligandet av METSO är helt frivilligt för markägaren. Dessutom betalar staten ersättning till markägaren för sådana skyddsåtgärder som ingår i programmet. I det ursprungliga programmet 2008 ingick 14 olika åtgärder. Förverkligandet av programmet fortsätter i huvudsak enligt de riktlinjer som utstakades för drygt tio år sedan. Förutom inrättande av naturskyddsområden omfattar åtgärderna bl.a. utvecklandet av naturvården i ekonomiskogar och satsningar på olika typer av samarbetsnätverk.

Det långsiktiga kvantitativa målet är att skydda ytterligare 96 000 ha produktiv skog fram till 2025, jämfört med utgångsläget 2008 (målet var ursprungligen att nå målet 2020). I praktiken kommer en stor del av denna areal att skyddas permanent, antingen genom försäljning till staten eller genom inrättande av privata naturskyddsområden, då äganderätten kvarstår och ekonomisk kompensation betalas till markägaren. Markägarna erbjuds även möjlighet att inrätta tidsbundna skyddsområden för 20

år enligt naturvårdslagen, men hittills har bara ett fåtal markägare använt sig av denna möjlighet. Skyddsprocesser enligt naturvårdslagen hanteras av miljömyndigheterna, i praktiken av närings-, trafik- och miljöcentralerna, en regional statlig myndighet med ett flertal olika uppgifter, inklusive naturvård.

Vid förverkligandet av METSO-programmet prioriteras områden med särskilt viktiga livsmiljöer. Tio olika typer av sådana med tanke på mångfalden värdefulla miljöer har identifierats. Exempel på sådana livsmiljöer är lundar (särskilt bördiga skogar), skogar i närheten av vattendrag inklusive lövsumpskogar, skogar med riklig förekomst av död ved i olika nedbrytningsstadier, skogbevuxna berg, stup och blockfält samt solexponerade miljöer.

Förutom inrättandet av permanenta naturskyddsområden kan tidsbundna avtal med markägaren ingås enligt lagen om finansiering av hållbart skogsbruk, vanligen för en 10-årsperiod. Processen administreras då av Finlands skogscentral och mark-ägaren erhåller ekonomisk kompensation för de områden som undantas från skogsbruk. Ofta är sådana områden i behov av någon form av skötsel, som t.ex. gynnande av lövträd. Miljö- och skogsförvaltningen samarbetar aktivt särskilt på regional nivå vad gäller arbetsfördelningen mellan de båda myndigheterna och användningen av de verktyg som finns tillgängliga för att bevara biologisk mångfald i skogen.

Enligt METSO skall sammanlagt 82 000 hektar ekonomiskog omfattas av aktiva naturvårdsåtgärder. Olika typer av naturvårdsprojekt, som även kan omfatta flera olika markägare eller brukningsenheter, är en annan viktig del av METSO. Naturvårdsprojekten kan t.ex. inkludera åtgärder som syftar till att restaurera vattendrag, att förbättra livsmöjligheterna för arter som gynnas av ett rikligt inslag av lövträd, eller att gynna arter som kräver brandytor.

Ett av METSO-programmets syften är att aktivt främja en förbättrad dialog och samverkan mellan olika intressegrupper och aktörer i skogen. Olika former av samsamarbetsnätverk bidrar till ett ökat utbyte av erfarenheter och till att ta fram nya metoder och arbetssätt för naturvård i skogen. Sedan METSO-arbetet påbörjades har drygt tjugo samsamarbetsnätverk finansierats inom ramen för programmet (*Kuusela & Koskela 2017*). Nätverken förverkligar det huvudsakliga ändamålet med METSO, men understödjer även mer generellt landsbygdens utveckling och betonar skogens mångsidiga roll och betydelse för t.ex. friluftsliv och rekreation. Under senare år har METSO bl.a. finansierat projekt som inriktat sig på skogens hälsoeffekter, viltvårdsprojekt och utvecklandet av turismen med skogen som bas.

METSO-programmet bidrar även till att förbättra kunskapsunderlaget vad gäller den biologiska mångfalden i skogarna. Under senare år har t.ex. kunskapen om många bristfälligt kända skogsarter ökat avsevärt tack vare den finansiering METSO erbjudit. Olika typer av restaureringsinsatser har också genomförts tack vare programmet.

Förverkligandet av METSO-programmet 2008-2016

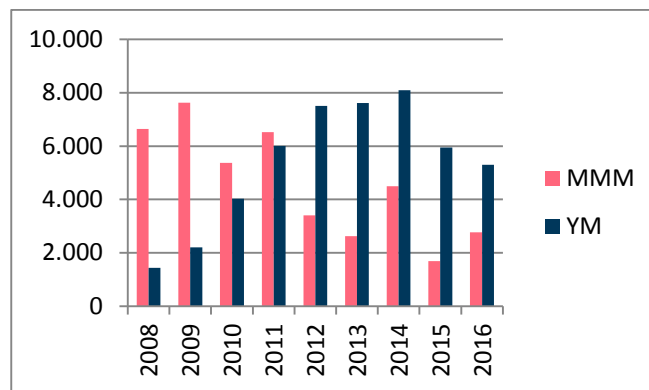
Vad det kvantitativa målen i METSO beträffar hade ungefär två tredjedelar (64 %) av målet på 96 000 hektar uppnåtts vid utgången av 2016 (*Anttila et al. 2017*). I denna

andel ingår också 13 000 hektar statligt ägd skog, som Forststyrelsen 2014 enligt statsrådets principbeslut beslöt att undanta från skogsbruk. Måluppfyllelsen är något lägre vad gäller åtgärder i ekonomiskogar. Hälften av målet på 82 000 hektar hade uppnåtts och merparten av denna andel består av viktiga livsmiljöer för vilka miljöstödd har beviljats för en tioårsperiod.

Under de snart tio år som programmet genomförts har arealerna som årligen skyddats varierat en hel del. I början ökade arealerna successivt för att nå en topp 2014, då lite drygt 8 000 ha kunde garanteras ett permanent skydd (figur 2). Efter detta har de årliga arealer som skyddats permanent sjunkit betydligt, vilket beror på en kraftig minskning av de årliga budgetanslagen. Sedan nedskärningen av statliga medel har en mindre förhöjning av anslagen igen noterats. För 2018 har regeringen signalerat en höjning av anslagen med totalt 10 miljoner EUR, av vilka 8 miljoner skulle styras till inrättande av naturskyddsområden. De totala anslagen för förverkligandet 2018 uppgår därmed till knappt 30 miljoner EUR, varav ungefär 25 miljoner för inrättande av naturskyddsområden.

Motsvarande generella minskning kan även noteras vad gäller skydd av livsmiljöer (miljöstödet), med den skillnaden att nedgången jämfört med den ursprungliga genomförandetakten var reell redan 2012. För att uppnå de kvantitativa målen till 2025 krävs att ca 4 000 hektar varje år garanteras ett permanent skydd. För ekonomiskogarnas del krävs en något högre årlig nivå, lite drygt 4 000 ha borde varje år omfattas av METSO-åtgärderna.

Sedan 2008 har förverkligandet av METSO-programmet följts upp genom årliga rapporter och därtill har en mellantidsevaluering genomförts 2012 (*Laita et al. 2012*). Följande mellantidsevaluering kommer att genomföras 2018. I den senaste evalueringen konstaterades bl.a. att METSO-processen förbättrat samarbetet mellan sektorsmyndigheterna och andra centrala aktörer, och att liknande arbetsätt även kunde övervägas för andra typer av ekosystem. Bristen på statliga medel ansågs vara den faktor som allra mest påverkade genomförandet av programmet, både vad gällde anslag för inrättande av naturskyddsområden och för naturvårdande aktiviteter i ekonomiskogarna. Utvecklingen under den senaste femårsperioden har visat att denna utmaning kvarstår.

Figur 2. Arealen (ha) permanent skyddad skog (YM) enligt METSO-programmet i Finland har varierat beroende på tillgängliga budgetmedel. Motsvarande trend kan noteras för de medel som avsatts för tidsbundet skydd av livsmiljöer och för naturvårdsprojekt (MMM). Källa: Finlands miljöcentral.

3.2.2. Sverige

Våren 2008, ungefär samtidigt som METSO-programmet påbörjades i Finland, redovisade Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen regeringsuppdraget "Kompletterande metoder för skydd av värdefull natur" (Naturvårdsverket & Skogsstyrelsen 2008). Uppdragets syfte var att ta fram förslag till arbetsmetoder som kunde komplettera befintliga arbetsmetoder och effektivisera arbetet med skydd av natur mot bakgrund av utmaningarna att nå de miljö kvalitetsmål som formulerats enligt *Levande skogar*. Myndigheterna skulle särskilt utveckla förslag som baserade sig på markägarnas initiativ. Utredningen inkluderade en grundlig jämförelse med de erfarenheter man i Finland hade haft vid utvecklandet och testandet av METSO-programmet. Enligt redovisningen var det svårt att bedöma hur en ökad satsning på frivilligt skydd enligt ett anbuds förfarande enligt finländsk modell skulle inverka på kostnadseffektiviteten vid genomförandet av skyddet och uppfyllandet av miljö kvalitetsmålen. Däremot bedömdes ökad markägardelaktighet ha en positiv inverkan på samarbetsklimatet mellan myndigheter och markägare. Som ett resultat av utredningen beslöt regeringen ett år senare att Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen i Skåne skulle påbörja en pilotverksamhet i fem områden. Pilotprojekten enligt det så kallade Kometprogrammet hade som syfte att ta fram ytterligare material för bedömning av det frivilliga skyddets kostnadseffektivitet, bl.a. vad avsåg arealer och kvaliteten på de skyddade områdena. Kometprogrammet skulle även bidra till att öka användningen av naturvårdsavtal och förbättra markägarnas möjligheter att på eget initiativ tillvarata naturvårdens intressen.

Kometprogrammet 2010-2014

I juni 2014 redovisade Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen i Skåne sitt regeringsuppdrag (*Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen & Länsstyrelsen i Skåne 2014*). Kometprogrammet, som genomfördes åren 2010-2014, bedrevs i projektform och kunde under de drygt fyra år programmet pågick bidra till att drygt 1 100 hektar produktiv skogsmark skyddades som biotopskyddsområden, naturreservat eller genom upprättande av naturvårdsavtal. I genomsnitt var de områden som skyddades enligt Kometprogrammet mindre till arealen än övriga områden som skyddades i landet under samma tidsperiod. De skyddade områdena placerade sig även något lägre vad gäller klassificeringen av naturvärden jämfört med andra skyddade områden. Kostnaderna per hektar för skydd enligt Komet var också högre än motsvarande skydd genomfört med traditionella metoder. En relativt stor del av de intresseanmälningar som markägarna lämnade in visade sig innehålla värdekärnor, och dessutom var upp till en tredjedel av områdena inte tidigare registrerade som värdefulla naturobjekt. Generellt fick frivilligt skydd som arbetssätt ett gott mottagande av markägarna i de områden som omfattades av pilotprojekten.

I redovisningen konstaterade myndigheterna att arbetet utvecklats positivt under försöksperioden, men att en hel del arbete ännu återstod ifall detta kompletterande arbetssätt skulle få någon större inverkan på måluppfyllelsen. Framför allt hade Kometprogrammet lyckats engagera skogsbrukets aktörer på ett mer aktivt sätt än tidigare. Programmet hade även bidragit till ett förbättrat samarbete mellan myndigheterna och markägarnas organisationer. På basis av erfarenheterna 2010-2014 föreslog myndigheterna att ...”en kompletterande arbetsmetod för formellt skydd av skog med underlättade möjligheter till markägarinitiativ införs i hela landet fr.o.m. 2015. Arbetsmetoden tillämpas vid sidan av andra redskap i bevarandearbetet som innebär arbetet med områdesskydd som bygger på initiativ från myndigheterna”. Ökade anslag ansågs nödvändiga för att det kompletterande arbetssättet skulle kunna få det genomslag som eftersträvades.

Kompletterande arbetsmetod för skydd av värdefull natur införd

Med utgångspunkt i erfarenheterna och rekommendationerna från Kometprogrammet fick Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen i uppgift att under en treårsperiod årligen rapportera arbetet med att införa en kompletterande arbetsmetod för skydd av värdefull natur. I början av 2017 hade denna metod införts i hela Sverige och tillämpas nu på regional nivå av alla länsstyrelser och Skogsstyrelsens distrikt (*Naturvårdsverket & Skogsstyrelsen 2017c*). Metoden innebär att skogsägare enklare än tidigare själva kan föreslå områden för formellt skydd. Förslagen bedöms sedan jämsides med information om områden som kommit till myndigheternas kännedom på annat sätt.

Information till markägarna har varit av central vikt under 2015 och 2016, då den kompletterande arbetsmetoden stegvis infördes. På regionala webbsidor har de ansvariga myndigheterna informerat om vilka typer av natur som man särskilt önskar skydda. Dessutom publicerades en nationell webbplats med information till skogsägare. Hittills har de områden som skyddats på initiativ av markägarna uppvisat lika stora naturvärden som myndighetsinitierade områden. Intresset att anmäla ett område har ändå i genomsnitt varit en aning lägre än i Kometprogrammet. Under åren 2015 och 2016 anmälde markägarna sammanlagt 541 områden, och totalt omfattade de ungefär 11 700 hektar skogsmark. Som ett resultat har på basis av anmälningarna 39 beslut fattats om formellt skydd, omfattande 264 hektar produktiv skogsmark. Under samma tidsperiod skyddades 1 096 områden formellt i Sverige, genom inrättande av naturreservat, biotopskyddsområden och upprättande av naturvårdsavtal.

Den kompletterande metoden kommer även framöver att utgöra ett komplement till det bevarandearbete som initierats av myndigheterna. Fortsatta satsningar på samverkan, information och formellt skydd av de områden som anmälts är därför viktigt. Metoden och resultaten kommer ännu att följas upp och sammanställas i en kontrollstation 2018.

3.2.1 Norge

Många markägare upplevde genomförandet av skyddsplanen för barrskog i Norge som konfliktfylld. Planen, som förverkligades under 1990-talet och början av 2000-talet, uppfattades ofta som ett tvång från statens sida, och markägarnas möjligheter att inverka på formerna för skyddet bedömdes ofta vara begränsade. Beredningen av förslagen till skydd drog ofta ut på tiden. Ovissheten om den framtida användningen av skogen var ofta en bidragande orsak till den negativa inställningen bland markägarna till ett permanent skydd av skog enligt naturvårdslagen. Samtidigt ansågs ersättningsnivån i allmänhet ha varit god.

Som en reaktion på detta förhållande presenterade Norges Skogeierforbund i början av 2000-talet ett förslag om hur skogsägarna själva kunde ta initiativ till fredning av skog. Förslaget utgick från att miljömyndigheterna först fastställde kriterier för vilken typ av skog man önskade skydda, medan skogsägarorganisationens uppgift var att identifiera skogsägare som var redo att erbjuda skog för permanent skydd. Ifall miljömyndigheterna bekräftade sitt intresse, dvs. i praktiken att området i fråga uppvisade sådana kvaliteter att etablerandet av ett skyddsområde kunde bli aktuellt, skulle processen fortgå med förhandlingar om antingen permanent eller tidsbegränsat skydd. På basis av förslaget och de diskussioner som fördes mellan miljömyndigheterna påbörjade Norges Skogeierforbund och Direktoratet for naturforvaltning (nuvarande Miljødirektoratet) 2003 ett tvåårigt pilotprojekt med syfte att inhämta erfarenheter om frivilligt skydd och utvärdera ifall denna arbetsmetod kunde tillämpas i det framtida skyddsarbetet. Slutsatsen blev att ett system för frivilligt skydd av skog etablerades i

Norge. En utvärdering 2010 (*Framstad & Blindheim 2010* och *Skjeggedal et. al 2010*) visade att systemet fungerade; det var möjligt att skydda områden som uppfyllde de naturvetenskapliga kriterierna och i många fall hade det frivilliga skyddet haft en konflikt-dämpande inverkan.

Sedan 2005 fram till juni 2017 har 370 områden skyddats genom "frivillig vern". Den totala skogsareal som garanterats skydd genom denna skyddsform uppgår till ca 150 000 ha, varav ungefär hälften utgörs av produktiv skog. Samarbetet mellan miljömyndigheterna och skogsägarnas organisationer fungerar bra (kapitel 4) och det förekommer idag få konflikter om skydd av skog. De senaste åren har anslagen för skydd av skog ökat och för 2018 uppgår summan till 467 miljoner NOK, dvs. 48 miljoner EUR (figur 3). Kapacitetsproblem, dvs. brist på personresurser, hör idag till de största utmaningarna i förverkligandet av skyddet i Norge.

Figur 3. Budgeten för skydd av skog i Norge har ökat de senaste åren och uppgår 2018 till 467 miljoner NOK (48 miljoner EUR). Källa: Miljødirektoratet.

4. Genomförandet av frivilligt skydd – praktiska erfarenheter och utmaningar

Projektet *Områdesskydd och frivilligt skydd av skog 2020* har producerat en lägesbeskrivning av arbetet med frivilligt skydd av skog i Finland, Sverige och Norge. Beskrivningen inkluderar generella förutsättningar som övergripande nationella strategier och riktlinjer, kvantitativa mål för skyddet samt status vad gäller förverkligandet (kapitel 3). Därtill har projektet valt att behandla några av de gemensamma utmaningarna mer utförligt och med en avsikt att visa på goda erfarenheter i respektive land. Den workshop som projektet ordnade i september 2017 i Finland bidrog dels till att öka deltagarnas kunskap om frivilligt skydd i respektive länder, dels hjälpte den till att identifiera välfungerande arbetssätt vad gäller myndigheternas roll i genomförandet av frivilligt skydd.

Det praktiska genomförandet av frivilligt skydd karakteriseras i de nordiska länderna av täta kontakter mellan markägare och myndigheter i de olika faserna av skyddsprocessen (figur 4). I varje land hanteras processen utgående från respektive lagstiftning och förvaltningsstruktur. Det är emellertid möjligt att identifiera följande faser i arbetet;

- myndigheterna formulerar en beställning på vilka typer av områden som kommer att prioriteras i urvalsprocessen
- markägarna lämnar förslag till områden de önskar skydda
- myndigheterna bedömer förslagen och införskaffar ytterligare information om de föreslagna objekten
- ifall myndigheterna gör bedömningen att skyddsprocessen kan fortsätta vidtar förhandlingar om inrättande av permanenta skyddsområden eller alternativt upprättande av tidsbundna avtal
- skyddet förverkligas i huvudsak enligt samma principer som gäller för övrigt formellt skydd av natur
- betydelsen av kommunikation, dialog och samverkan mellan alla berörda aktörer betonas under alla faser av processen

Markägaren tar alltid det avgörande beslutet om att anmäla ett område för frivilligt skydd. Myndigheterna har ändå möjlighet att ta fram information om värdefulla områ-

den och kan uppmärksamma markägaren på sådana förhållanden. I Norge tar miljömyndigheterna t.ex. fram underlag om särskilt viktiga naturtyper, och förmedlar sedan denna information till Norges Skogeierforbund, som har direktkontakten med markägaren (avsnitt 4.2.).

I detta kapitel behandlas de inledande steg i processen som projektet valt att särskilt uppmärksamma, dvs. urval och prioritering av skyddsvärda områden. Därtill beskrivs med hjälp av några exempel olika aspekter av kommunikation både vad gäller myndighetssamarbetet och kontakterna med markägare.

Figur 4. Genomförandet av frivilligt skydd sker etappvis. En bra kommunikation och dialog mellan myndigheter och markägaren karakteriserar processen, vars slutmål är upprättande av ett tidsbundet eller permanent skydd av skog. Projektet har valt att särskilt uppmärksamma beställning, urval och prioritering av potentiellt skyddsvärda områden.

4.1 Urval och prioritering av skyddsvärda skogar

Myndigheternas urval av områden som föreslås bli skyddade baserar sig i grunden på biologiska eller ekologiska utgångspunkter, dvs. sådana strukturella eller biologiska egenskaper som har särskild betydelse för bevarande av biologisk mångfald. Därtill kan även andra kriterier beaktas när myndigheterna gör en prioritering av vilka områden som kan bli aktuella för skydd. Det praktiska urvalet av områden för skydd kan t.ex. influeras av krav på att uppnå en god regional balans mellan skyddade områden. Ett områdes betydelse för rekreation särskilt i det fall objekten ligger i närheten av tätorter kan också ha en inverkan på det slutliga urvalet. Alla tre länder har utvecklat poängsystem eller motsvarande metoder för att identifiera och prioritera områden för frivilligt skydd.

Biologiska utgångspunkter

När en markägare föreslår att ett skogsområde skall skyddas enligt principerna för frivilligt skydd bedömer myndigheterna först i vilken utsträckning skogen är biologiskt värdefull. En värdefull skogsmiljö uppvisar egenskaper som är särskilt centrala med tanke på det långsiktiga bevarandet av skogens biologiska mångfald och kan bl.a. relatera till ett områdes obrutna skogliga kontinuitet. Förekomst av gamla och storvuxna träd, stor variation vad gäller trädslag och beståndsstruktur (t.ex. luckor och gläntor) och riklig förekomst av döda och murknande träd indikerar att skogsmiljön är potentiellt värdefull. Spår av brand kan vara ett ytterligare tecken på lång skoglig kontinuitet. Mänsklig inverkan, t.ex. i form av hamlade träd eller spår av skogsbete, kan i vissa fall öka ett skogsområdes biologiska värden. I sin kommunikation med mark-ägarna strävar myndigheterna efter att på förhand informera om vilka typer av skogsmiljöer som är särskilt viktiga från en naturvårdsbiologisk synvinkel. Naturskogsliknande barrskogar, lövrika skogar i barrskogsdominerade områden, sumpskogar, mosaiker av skog- och myrmark, skogar i närheten av vattendrag, skog på branter och hällmarker samt brandpåverkade skogar är exempel på särskilt värdefulla skogar. I Norge har särskilt skogar påverkade av maritima förhållandena uppmärksammas. Boreala regnskogar kännetecknas av hög luftfuktighet och en mångfald arter. Norge har även ett specialansvar för bäckklyftor (*Evju et al. 2011*), ädellövskog (*Blindheim et al. 2015*) och kalkskogar (*Reiso et al. 2017*).

Regionala särdrag och områdenas roll i nätverk av skyddade områden

Vid förverkligandet av METSO-programmet tillämpas sedan 2015 uppdaterade naturvårdsbiologiska kriterier för urval och prioritering av värdefulla skogsmiljöer (*Syrjänen et al. 2016*). Till de aspekter som beaktas hör bl.a. regionala särdrag. I Finland förekommer t.ex. särskilt bördiga skogar ofta i så kallade lundcentra. Gamla skogar

med naturskogs-karaktär är ibland koncentrerade till vissa regioner, som ofta uppvisar en avvikande markanvändningshistorik. Det är naturligt att kanalisera skyddsåtgärder till sådana områden, där den naturvårdsbiologiska nyttan sannolikt är störst.

I samband med evalueringen av skogsskyddet i Norge (*Framstad et al. 2016*) utarbetades rekommendationer på fylkesnivå om prioritering av skyddsvärd skog. Skogstyper som uppvisade ett bristfälligt skydd och skogar som är särskilt viktiga för artmångfalden prioriteras i det fortsatta skyddet. Som exempel kan nämnas Sogn og Fjordane, där det finns ett behov att skydda ytterligare områden med tempererad regnskog, gammal lövskog, aspdominerad skog, bäckraviner, rik ädellövskog och gammal ädellövskog.

Ett skogsområdes läge i förhållande till det befintliga systemet av skyddade områden är ett annat viktigt kriterium som bör beaktas vid urval och prioritering av värdefulla skogar (t.ex. *Framstad et al. 2012*). Generellt kan noteras att skogar med höga naturvärden och som tack vare sitt läge i närheten av befintliga reservat kan tillföra områdeshelheterna ytterligare ekologiska skyddsvärden är speciellt värdefulla. Samtidigt är det viktigt att beakta skogslandskapet som helhet och ta vara på den naturvårdspotential som områdena mellan reservaten uppvisar. Ett områdes storlek har också betydelse; generellt gäller att större skyddsområden sannolikt har en högre potential att bevara artmångfalden på längre sikt.

Under senare år har olika verktyg tagits fram som stöd för prioritering och beslutsfattande vid etablerande av naturreservat eller naturskyddsområden. Vid genomförandet av METSO-programmet används t.ex. programvaran Zonation (t.ex. *Lehtomäki et al. 2009*) för att visa på alternativa strategier för att uppnå störst naturvårdsnytta. Zonation har även varit ett viktigt hjälpmedel vid utformandet av riktade informationsinsatser till markägare (avsnitt 4.2).

Olika typer av landskapsanalyser utförda med moderna GIS-verktyg har använts för att producera underlag som stöd för strategiprocesser, som t.ex. den uppdaterade strategin för skydd av skog i Sverige. Landskapsanalyser som inbegriper identifierande av särskilda värde-trakter i skogslandskapet kan även användas i det dagliga arbetet med formellt skydd och vid utvecklandet av grön infrastruktur (*Naturvårdsverket 2017b*).

Framtagandet av nya arbetsmetoder, skyddsredskap och forskning om olika artgruppers och enskilda arters ekologiska krav kan bidra till att styra skyddet till de områden som är mest värdefulla från naturvårdssynpunkt och även bidra till fortsatt diskussion om det frivilliga skyddets effektivitet i detta avseende.

Övriga urvalskriterier

Förekomsten av rödlistade eller hotade arter är ett annat kriterium, som har uppmärksamats vid prioritering av skyddsvärda skogar. I t.ex. Norge uppmärksammas speciellt förekomster av arter som hör till de mest hotade kategorierna (VU, EN, CR).

Förekomsten av arter med ett indikator- eller symbolvärde kan också i vissa fall inverka på prioriteringarna, som t.ex. förekomsten av flygekorre i Finland.

En ytterligare aspekt som kunde beaktas är den potential en del skogar kan ha med tanke på att relativt snabbt utveckla framtida skyddsvärden. Unga skogar med ett naturligt inslag av olika trädslag och en viss förekomst av äldre träd (t.ex. fröträdställningar som inte avverkats) kunde t.ex. i vissa fall bli aktuella för skydd. Sumpskogar och dikad myrmark som är på väg att återfå sitt naturliknande tillstånd är andra exempel på skogar som i kombination med restaurering- eller naturvårdande åtgärder på lite längre sikt kunde bidra till att skapa större ekologiska helheter, och särskilt i närheten av befintliga naturskyddsområden. Hittills har sådana skogar inte inkluderats i METSO i någon större omfattning och situationen är den samma i Sverige och Norge.

Områden som är särskilt viktiga för friluftsliv och rekreation och samtidigt har en potential som resurs i utvecklandet av landsbygdens näringar kunde utgöra ytterligare argument för frivilligt skydd, vilket t.ex. nämns i urvalskriterierna för METSO. I Sverige har de tätortsnära skogarnas roll uppmärksammats vid genomförandet av skyddet, och generellt fäster man enligt den uppdaterade strategin för skydd av skog uppmärksamhet vid både sociala och kulturella aspekter.

4.2 Kommunikation och samverkan mellan olika aktörer

En fungerande kommunikation mellan alla berörda parter är av stor vikt i genomförandet av frivilligt skydd liksom vid genomförandet av myndighetsinitierat formellt skydd. Myndigheterna har helhetsansvaret och behöver i alla faser av arbetet säkerställa att skogsägarna erhåller tillräcklig information om vilka typer av områden man önskar skydda. Överlag är det viktigt att i de olika faserna av skyddsprocessen (figur 4) uppmärksamma behovet av dialog och samverkan. Förutom kommunikationen mellan myndigheter och skogsägare är ett välfungerande samarbete mellan de ansvariga myndigheterna en förutsättning för ett effektivt genomförande av frivilligt skydd. Rutiner för myndighetssamverkan på både nationell och regional nivå har etablerats i alla tre länder även vad gäller frivilligt skydd. Utöver myndigheter har även aktörer som t.ex. ideella naturvårdsorganisationer, skogsbrukets intresseföreningar, skogsföretag och större markägare en given roll i förverkligandet av det frivilliga skyddet av skog.

I de tre länderna har myndigheter och övriga aktörer under den senaste tioårsperioden samlat goda erfarenheter av olika aspekter av kommunikation vid genomförandet av frivilligt skydd. Nya arbetssätt och metoder kan trots detta behöva utvecklas för att ytterligare nå ut med information till markägarna. Projektet har valt att i korthet lyfta fram några exempel på kommunikation med markägare gällande metoder att nå ut med information i de inledande faserna av frivilligt skydd.

Information till markägare om områden av intresse för formellt skydd

Frivilligt skydd bygger på att markägarna har en god uppfattning om vilka områden som från naturvårdsynpunkt är intressanta för myndigheterna (avsnitt 4.1.). Det är därför viktigt att myndigheterna på olika sätt når ut med denna information, antingen som en del av den dagliga informationsverksamheten eller genom mer riktade insatser.

Webbplatser är en central informationskanal och ger möjlighet att på ett koordinerat sätt informera om vilka typer av områden som prioriteras nationellt eller regionalt. I Sverige erbjuder Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen allmän information på sina respektive webbplatser. På webbplatserna beskrivs bl.a. hur skyddsprocessen går till, olika skyddsformer och vilka skogar som har speciellt höga naturvärden. På sidorna finns även blanketter för intresseanmälan och referenser till de ansvariga myndigheterna. Dessutom har de flesta länsstyrelser mer specifik information på sina webbplatser. Länsstyrelserna tillhandahåller t.ex. information om vilka naturtyper som man särskilt önskar uppmärksamma i det egna länet.

Exempel på webbplatser med information om frivilligt skydd av skog:

- <http://www.naturvardsverket.se/Bevara-naturvarden>
- <https://www.skogsstyrelsen.se/aga-skog/skydda-skog/foresla-skydd-av-din-skog>
- <http://www.lansstyrelsen.se/VastraGotaland/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/komet/Pages/default.aspx?keyword=nya%20komet>
- <http://www.lansstyrelsen.se/Vasterbotten/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/vill-du-skydda-din-egen-skog/Pages/default.aspx>

I Finland har METSO-programmet etablerat en webbplats (www.metsonpolku.fi) som erbjuder grundläggande information om frivilligt skydd, statistik över förverkligandet av programmet, referenser till aktuella rapporter och projekt samt kontaktuppgifter till relevanta aktörer inklusive myndigheter.

I Norge har Skogeierforbundet utarbetat en webbplats (<http://frivilligvern.no>) som beskriver frivilligt skydd och hur det förverkligas, vilka typer av skog som är särskilt viktiga samt grundläggande information om ekonomiska ersättningar och skyddsföreskrifter.

*

Förutom att erbjuda allmän information tillgänglig på webbplatser etc. är det även viktigt att nå ut med riktad information om frivilligt skydd genom en mer direkt kommunikation mellan myndigheter och skogsägare. Väletablerade samarbetsrutiner mellan myndigheterna på både central och regional nivå underlättar arbetet med att nå ut med information till markägarna på ett enhetligt sätt.

I Sverige samarbetar Skogsstyrelsens distrikt med länsstyrelserna i frågor som gäller formellt skydd och då även intresseanmälningar för frivilligt skydd. I det skede en

anmälan inkommit är det också nödvändigt att avgöra vilka skyddsmetoder som kan användas, och därmed också att komma överens om vilken myndighet som skall hantera ärendet. I flera län/distrikt finns formella samarbetsgrupper med deltagande från markägarorganisationer och myndigheter där man tillsammans diskuterar budskapet om frivilligt skydd ska spridas och bli känt bland markägarna. Möten ordnas på lokal nivå med markägare och deras organisationer där myndigheter t.ex. kan delta på skogskvällar och motsvarande evenemang för att sprida kunskap om frivilligt skydd.

I Finland har de regionala närings-, trafik- och miljöcentralerna ett nära samarbete med Finlands skogscentralens regionala förvaltning om frivilligt skydd, medan samarbetet på regional nivå i Norge i stor utsträckning sker mellan miljömyndigheterna och Norges Skogeierforbund (se nedan).

Vid implementeringen av METSO programmet har Finlands skogscentral genomfört ett flertal brev- och telefonkampanjer för att nå skogsägare med ett potentiellt intresse att skydda skog frivilligt. Skogscentralens regionala förvaltning har skickat brev till skogsägare som har potentiellt värdefulla skogar på sina egendomar. Områdena har identifierats med hjälp av olika källor, inklusive uppgifter från skogscentralens egen personal, naturintresserade och ideella naturvårdsorganisationer. Programvaran Zonation har också erbjudit ett viktigt stöd vid identifiering av potentiellt värdefulla områden på regional nivå. Goda resultat har uppnåtts genom att följa upp brevkontakten med personliga telefonsamtal.

Riktad information till nyckelpersoner som t.ex. virkesköpare är också ett bra sätt att nå markägare med potentiellt intresse att skydda skog. I Finland har inom ramen för METSO införts ett bonussystem, enligt vilket representanter för skogssektorn (Finlands skogscentral, skogsvårdsföreningar, skogsbolag m.fl.) och ideella naturvårdsföreningar kan erhålla en mindre ekonomisk ersättning för förmedling av områden som kan bli aktuella för permanent skydd enligt naturvårdslagen eller tidsbundet skydd (miljöstöd). Förmedlingen förutsätter markägarens medgivande.

*

Finlands skogscentral erbjuder skogsägarna många olika typer av service. Genom den elektroniska tjänsten MinSkog.fi får skogsägaren en heltäckande bild av sin skogsegenhet och de skogsdata som skogscentralen upprätthåller för respektive fastighet. Förutom förslag till skogsvårdsåtgärder erbjuder tjänsten även information om värdefulla naturobjekt som identifierats på fastigheten. Sedan våren 2017 innehåller den elektroniska servicen uppgifter om drygt 66 000 bestånd (figurer) som i teorin uppfyller kriterierna för METSO programmet. I praktiken kan varje skogsägare som använder tjänsten kontrollera ifall det finns sådana områden på den egna fastigheten. De potentiellt värdefulla områdena identifierades vid analyser som utfördes vid Finlands miljöcentral. Huvudsyftet var att identifiera skogar eller bestånd med hög andel död ved eller potential att utveckla sådana egenskaper. Som grund för analyserna användes bl.a. information om trädslagsfördelning, vegetationstyper och beståndsvolymer. I analyserna, som genomfördes med programvaran Zonation, beaktades även avståndet till

befintliga skyddade områden eller andra områden som bedömts som värdefulla från natursynpunkt.

I Sverige finns en motsvarande elektronisk tjänst - Mina sidor för skogägare. Tjänsten erbjuder samlad information om skogsfastigheten, kartprogram med till exempel skogliga grunddata, planeringsverktyg och en komplett guide för att skapa och skicka avverkningsanmälningar. På kartan visas även vilka nyckelbiotoper och objekt med naturvärden som finns på fastigheten, vilket kan vara till hjälp vid en intresseanmälan.

Artiklar i lokalpressen och annan media som på ett positivt sätt lyfter fram goda erfarenheter av frivilligt skydd bidrar också till att öka markägarnas intresse för frivilligt skydd.

*

Skydd av skog kan orsaka konflikter mellan olika aktörer (myndigheter, skogsägare, naturvårdsorganisationer, lokalbefolkning). Sedan början av 2000-talet har förverkligandet av frivilligt skydd i Norge genomförts enligt ett koncept, som till sin karaktär varit konfliktförebyggande. Redan i pilotfasen av "frivillig vern" hade Norges Skogeierforbund en viktig roll i sin funktion som direkt länk mellan miljömyndigheterna och markägarna. I genomförandet av frivilligt skydd i Norge har skogsägarnas egen organisation på central och regional nivå fortsättningsvis en avgörande roll. På basis av miljömyndigheternas definition av vilka typer av områden som är prioriterade för frivilligt skydd är det Skogeierforbundet som identifierar potentiellt värdefulla områden och i samråd med skogsägarna erbjuder områden för fortsatt evaluering. Skogeierforbundet levererar samtidigt med förslaget grundläggande information om området. Konceptet har fungerat bra sedan det introducerades som tillvägagångssätt vid genomförandet av frivilligt skydd i Norge.

Referenser

Aapala, K., Akujärvi, A., Heikkinen, R., Kuhmonen, A., Kuusela, S., Leikola, N., Mikkonen, N., Ojala, N., Punttila, P., Pöyry, J., Raunio, A., Syrjänen, K., Vihervaara, P. och Virkkala, R. (2017). Suojelualueverkosto muuttuvassa ilmastossa – esiselvitys. Finlands Miljöcentral's Rapporter 23/2017. (Nätverket av naturskyddsområden och klimatförändringen – förutredning).

Alanen, A. och Aapala, K. (red.) (2015). Soidensuojelutyöryhmän ehdotus soidensuojelun täydentämiseksi. Miljöministeriets rapporter 26/2015. (Förslag från Arbetsgruppen för komplettering av myrskyddet).

Anttila, S., Koskela, T., Syrjänen, K. och Kuusela, S. (red.) (2017). METSO-tilannekatsaus 2016. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008-2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 35/2017. (METSO-statusrapport 2016).

Claesson, S. och Eriksson, A. (2017). Avrapportering av regeringsuppdrag om frivilliga avsättningar. Skogsstyrelsen. Meddelande 4 – 2017. <https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/om-oss/publikationer/2017/avrapportering-av-regeringsuppdrag-om-frivilliga-avsattningar.pdf>

Convention on Biological Diversity (2017). Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020. <https://www.cbd.int/sp/targets>

Framstad, E. och Blindheim, T. (2010). Naturfaglig evaluering av Frivillig vern-områder. – NINA Rapport 534. 108 s. <http://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/rapport/2010/534.pdf>

Framstad, E., Blumentrath, S., Erikstad, L. och Bakkestuen, V. (2012). Naturfaglig evaluering av norske verneområder. Verneområdenes funksjon som økologisk nettverk og toleranse for klimaendringer. – NINA Rapport 888. 126 s. <http://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/rapport/2012/888.pdf>

Framstad, E. (red.), Blindheim, T., Granhus, A., Nowell, M. och Sverdrup-Thygeson, A. (2017). Evaluering av norsk skogvern i 2016. Dekning av mål for skogvernet og behov for supplerende vern. NINA Rapport 1352.

Kuusela, S. och Koskela, T. (2017). METSO-yhteistoimintaverkoston seuranta 2016. Finlands miljöcentral och Naturresursinstitutet. 05.05.2017. (Uppföljning av METSO samarbetsnätverkens verksamhet 2016). - http://www.metsopolku.fi/fi-FI/Aineistot/Seuranta_ja_valiarvioinnit

Laita, A., Horne, P., Kniivilä, M., Komonen, A., Kotiaho, J., Lahtinen, M., Mönkkönen, M., och Rämö, A-K. (2012). METSO-ohjelman väliarvio 2012. (Mellantidsevaluering av METSO-programmet 2012).

Lehtomäki, J., Tomppo, E., Kuokkanen, P., Hanski, I. och Moilanen, A. (2009)

Applying spatial conservation prioritization software and high-resolution GIS data to a national-scale study in forest conservation. *Forest Ecology and Management* 258:11 (2439-2449).

Naturvårdsverket (2017a). Miljömål.se – den svenska miljömålsportalen. <https://www.miljomal.se>

Blindheim, T., Hofton, T.H., Reiso, S. Gaarder, G., Brandrud, T.E., Thylén, A., Blumentrath, S. och Hjerermann, D. (2015). Status for edelløvsskog i Norge per 2014. Oppsummering av nasjonale kartlegginger av naturtypen 2009-2014. BioFokus-rapport 2015-5. Stiftelsen BioFokus. Oslo.

<http://lager.biofokus.no/biofokus-rapport/biofokusrapport2015-5.pdf>

Bovin M., Elcim, E. och Wennberg, S. (2017). Landskapsanalys av skogliga värdekärnor i boreal region. Metria AB på uppdrag av Naturvårdsverket. Preliminär slutrapport (Bilaga 4 till Naturvårdsverkets och Skogsstyrelsens redovisning av regeringsuppdrag om Värdefulla skogar).

<http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Regeringsuppdrag/Redovisade-2017/Ny-nationell-strategi-for-formellt-skydd-av-vardefulla-skogar/>

Evju, M. (red.), Hofton, T. H., Gaarder, G., Ihlen, P. G., Bendiksen, E., Blindheim, T. och Blumentrath, S. (2011). Naturfaglige registrering-er av bekkeløfter i Norge. Sammenstilling av registreringene 2007–2010. - NINA Rapport 738. 231 s.

<http://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/rapport/2011/738.pdf>

Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen (2008). Kompletterande metoder vid skydd av värdefull natur. Redovisning av regeringsuppdrag.

Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen i Skåne (2014). Kometprogrammet 2010-2014. Slutredovisning av regeringsuppdrag om att påbörja ett samverkansprogram med markägare med kompletterande metoder för skydd av natur.

Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen (2017a). Nationell strategi för formellt skydd av skog. Reviderad version 2017. - <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Regeringsuppdrag/Redovisade-2017/Ny-nationell-strategi-for-formellt-skydd-av-vardefulla-skogar/#>

Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen (2017b). Skogliga värdekärnor i Sverige - sammanfattande beskrivning av dataurval och nuläge 2015-2016. (Bilaga 2a till Naturvårdsverkets och Skogsstyrelsens redovisning av regeringsuppdrag om Värdefulla skogar). 30.01.2017.

Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen (2017c). Slutredovisning av regeringsuppdrag att årligen rapportera arbetet med att införa en kompletterande arbetsmetod för skydd av värdefull natur. 16.03.2017.

Regeringen i Norge (2015). Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfold. Meld. St. 14 (2015-2016).

Regeringen i Sverige (2014). Regeringens proposition 2013/14:141. En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

Reiso, S., Klepsland, J.T., Olberg, S., Abel, K., Bendiksen, E., Brandrud, T.E., Høitomt, T., Thylén, A. og Brynjulvsrud, J.G. (2017).

Kartlegging av kalkskog i Buskerud, Vestfold, Oslo og Akershus 2016. BioFokus-rapport 2017-8. ISBN 978-82-8209-576-1. Stiftelsen BioFokus. Oslo
<http://lager.biofokus.no/biofokus-rapport/biofokusrapport2017-8.pdf>

Skjeggedal, T., Gundersen, V., Harvold, K. A. och Vistad, O. I. (2010)
Frivillig vern av skog – evaluering av arbeidsformen. Samarbeidsrapport NIBR/NINA 2010.
<http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-veiferds-og-arbeidslivsforskning/NIBR/Publikasjoner/Publikasjoner-norsk/Frivillig-vern-av-skog>

Statsrådet i Finland (2008). Statsrådets principbeslut om en handlingsplan för den biologiska mångfalden i skogarna i södra Finland 2008-2016. 27.03.2008.

Statsrådet i Finland (2012). Statsrådets principbeslut om en strategi för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald 2012-2020. (Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi). 20.12.2012.

Statsrådet i Finland (2014). Statsrådets principbeslut om en fortsättning på handlingsplanen för den biologiska mångfalden i skogarna i södra Finland 2014-2025. 05.06.2014.

Storrank, B. (2008). Frivilligt skydd av skog i Norden. TemaNord 2008:593.

Syrjänen, K., Hakalisto, S., Mikkola, J., Musta, I., Nissinen, M., Savolainen, R., Seppälä, M., Siitonen, J. och Valkeapää, A. (2016). Monimuotoisuudelle arvokkaiden metsäympäristöjen tunnistaminen. METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet 2016-2025. (Identifiering av skogsmiljöer som är värdefulla med tanke på mångfalden. Naturvårdsbiologiska urvalskriterier för METSO-handlingsplanen 2016-2025). Miljöministeriets rapporter 17/2016.

Summary

The Convention on Biological Diversity (CBD) and its Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020 define a number of objectives for the long-term preservation of biodiversity. According to the Aichi Biodiversity Targets as formulated in the Strategic Plan, by 2020 at least 17 per cent of terrestrial and inland waters, and 10 per cent of coastal and marine areas, should be conserved through ecologically representative and well connected systems of protected areas and other effective area-based conservation measures. Since the 1970s, the Nordic countries have implemented national protection schemes for habitat types like wetlands, rivers and streams, various types of forests and marine areas. A large part of the total area of Finland, Sweden and Norway is covered by forests. In these countries, national strategies and policies for conservation of forests have been agreed on.

The national strategy for protection of forests in Sweden was revised in 2017. In agreement with the strategy an additional total forest area of 90 000 hectares should be guaranteed formal protection by 2020, having the situation in 2016 as a baseline. In Norway the Parliament has agreed on a quantitative objective for forest protection. The long-term goal is to permanently protect 10 per cent of the forests in Norway. Currently, the protected area coverage with regard to forests is about four per cent. In Finland, the protection of forests is implemented according to the objectives of the Forest Biodiversity Programme for Southern Finland (METSO). If implemented fully, about 100 000 hectares of forests would be added to the network of protected areas by 2025 as compared to the situation in 2008. At the moment about half of this target has been reached. In Sweden and Norway the governmental funding for formal protection of forests has increased in recent years. In contrast, the funding of the METSO programme in Finland has decreased considerably since 2013-2014. However, in 2018 some additional governmental funds will be allocated to the implementation of METSO.

In recent years, new methods to protect nature have gained a lot of interest. The concept of voluntary protection of forests is one example of these approaches. It has been applied in Finland, Sweden and Norway since the beginning of the 2000s. Voluntary protection is based on one main principle; the forest owner can suggest areas to be protected by law. If the authorities accept the proposal the forest owner receives an economic compensation by the government. The forest is then usually set aside as a formal protected area on a permanent basis. In the end, it is always the forest owner who decides whether to offer an area for protection or not. Enhancing a spirit of openness, emphasizing the importance of dialogue and building confidence between the forest owners and other partners are crucial components of voluntary protection in all three countries.

There are a few dissimilarities between the countries regarding the practical implementation of voluntary protection of forests. Partly these differences are due to different administrative traditions and legislative frameworks in the respective country. In Finland temporary agreements with the forest owners, usually for a time period of 10 years, are used in parallel to permanent protection of forests. Nevertheless, establishing permanent protected areas is still the most common type of voluntary protection in Finland. Likewise, establishing permanent nature reserve is the most common method of protection in Sweden and Norway. Another noticeable difference is the role – with regard to hectares covered - of voluntary protection in Sweden vs. Finland and Norway. In Sweden voluntary protection of forests is implemented in parallel to a more traditional approach, and the area included in protected areas as a result of voluntary protection processes has so far on an annual basis been only about 1-2 per cent of the total forest area protected each year. The situation in Finland and Norway is completely different. In these countries, protection of privately owned forests is in practice realized entirely by voluntary protection.

Regardless of these differences, voluntary protection is carried out in a rather coherent manner on the ground in the three countries. As a starting point, the environmental or forestry authorities define the type of forests that will be given priority in the selection process. The forest owner then suggests potential areas to be evaluated by the authorities. If the outcome is positive, i.e. the suggested area qualifies for protection, negotiations about the conditions for establishing a protected area start. As an end result, in most cases a permanent protected area is established. Environmental and forestry authorities have a crucial role in the implementation of voluntary protection. However, there are some differences between the countries with regard to the responsibilities of each organisation implementing the forest conservation schemes. For instance, in Norway the main co-operation partners are the environmental authorities and the Forest Owners Association, whereas the forestry administration has only a minor role in the procedure.

The three countries apply more or less the same approach when selecting sites to be included in protected areas according to the principles of voluntary protection. The authorities define criteria for the type of forest areas that are important from a conservation point of view. Ecological features are crucial, such as the occurrence of deadwood, but the need to achieve a balanced regional coverage of protected areas is also considered. For instance, more productive forest areas usually display a higher degree of biodiversity and are therefore often given priority in the selection process. In some cases, the occurrence of red listed species may also influence the selection of areas for protection. All three countries use some type of classification system (points, stars etc.) in order to make priorities between areas that have been suggested to be protected. In Finland the environmental and forestry authorities have used the decision support tool Zonation in order to identify potentially valuable forest areas and to target information about voluntary protection to specific forest owners.

Good and transparent communication between the different stakeholders is one main condition for successful implementation of voluntary protection of forests. Espe-

cially the interaction between authorities and land owners is crucial. One main challenge is to reach out to the landowners and clearly communicate to them which types of forest areas are important for nature protection. Websites can provide important overall information but more targeted information efforts are also needed, for instance by using information tools and channels already well-known to landowners.

The concept of voluntary protection has been tested and implemented for more than a decade in Finland, Sweden and Norway. It has produced good and viable results and the concept will be applied also in the years to come. As the number of suggestions of areas to be protected may increase in the future, it is important that the quality of these areas still is sufficient from a nature conservation point of view. It is for instance important to consider the size of the individual sites to be included in the protected area networks. Forest areas will also in the future be set aside by landowners without financial compensation, and it is important that this activity continue. The interest for voluntary protection will probably remain relatively high also in the future. It is therefore important that sufficient resources are allocated to the organisations implementing voluntary protection in the three countries.

Yhteenveto

Biologista monimuotoisuutta koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (CBD) Aichi-tavoitteiden mukaisesti tämän sopimuksen ja nämä tavoitteet hyväksyneiden valtioiden tulisi suojella vuoteen 2020 mennessä vähintään 17 % maa-alueista ja sisävesistä sekä 10 % rannikko- ja merialueista. Erityisesti biodiversiteetin ja ekosysteemi-palveluiden kannalta tärkeitä alueita pitäisi säilyttää ekologisesti edustavan ja hyvin kytkeytyneen suojelualueverkoston ja muiden alueisiin perustuvien suojelumenetelmien avulla. Pohjoismaat ovat 1970-luvulta lähtien toteuttaneet valtakunnallisia suojeluohjelmia esim. kosteikkojen, vesistöjen, metsien ja merellisten alueiden osalta. Valtaosa varsinkin Suomen ja Ruotsin pinta-alasta on metsää, mutta myös Norjassa on laajoja metsäalueita. Näissä maissa metsien suojelu on pitkään toteutettu kansallisten toimintaohjelmien ja poliittisesti sovittujen tavoitteiden mukaisesti.

Ruotsin toimintaohjelma tai strategia virallisesta metsien suojelusta päivitettiin 2017. Vastuuviranomaisten hyväksymän toimintaohjelman mukaan virallisen suojelun piiriin pitää vuoteen 2020 mennessä saada vielä 90 000 hehtaaria vuoden 2016 lähtötasosta. Myös Norjassa on metsien suojelulle asetettu parlamentin hyväksymiä määrällisiä tavoitteita. Aikarajaa ei ole, mutta pitkän tähtäimen tavoite on suojella pysyvästi kymmenen prosenttia maan metsäpinta-alasta. Tavoitteesta on saavutettu vajaa puolet. Suomessa metsien suojelu toteutetaan ennen kaikkea METSO-ohjelman eli Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman tavoitteiden mukaisesti. Vuoteen 2025 mennessä päämääränä on suojella pysyvästi vielä noin 100 000 hehtaaria vuoden 2008 tilanteeseen verrattuna. Tästä suojelutavoitteesta on toteutettu reilut puolet. Ruotsissa ja Norjassa on viime vuosina lisätty suojelun toteuttamiseen tarkoitettuja määrärahoja. Suomessa määrärahat ovat pienentyneet METSO-ohjelman alkuvuosi-
sta, mutta vuonna 2018 rahoitukseen saatiin lisäys edelliseen vuoteen verrattuna.

Vapaaehtoisesta suojelusta on viimeisten reilun kymmenen vuoden aikana tullut yhä tärkeämpi osa Suomen, Ruotsin ja Norjan ympäristö- ja metsäviranomaisten luonnon monimuotoisuuden suojelutyötä. Näissä maissa vapaaehtoinen suojelu toteuttaa pohjimmiltaan samanlaisten periaatteiden mukaan. Vapaaehtoinen metsien suojelu perustuu aina metsänomistajan omaan aloitteeseen ja tahtoon esittää omistamiaan metsiä suojeluun. Useimmiten suojelu on pysyvä ja metsänomistajalle maksetaan suojelusta korvaus. Koska tavoite on yleensä lakiin perustuva suojelu, viranomaisilla on keskeinen rooli suojelun toteuttamisessa. Vuorovaikutuksen merkityksen korostaminen eri toimijoiden kesken on toinen hyvin keskeinen periaate vapaaehtoisen suojelun toteutuksessa.

Käytännössä vapaaehtoinen suojelu toteutetaan näissä kolmessa maassa vähän eri tavoin johtuen esimerkiksi lainsäädännön ja hallintokulttuurin eroista. Suomessa metsänomistajilla on mahdollisuus määräaikaiseen, yleensä kymmenen vuoden suojeluun. Pysyvä suojelu on kuitenkin vallitseva suojelumuoto. Myös Ruotsissa perustetaan

useimmiten luonnonsuojelualueita, mutta joissakin tapauksissa pitempiaikaista, 50 vuoden määräaikaista suojelua on käytetty vaihtoehtoisena suojelumuotona. Norjassa kaikki vapaaehtoinen suojelu tähtää pysyvään suojeluun. Vapaaehtoinen metsien suojelu on suhteellisesti merkityksellisin suojelutapa Suomessa ja Norjassa. Näissä maissa käytännössä kaikki yksityismetsien suojelu tapahtuu vapaaehtoisen suojelun avulla. Ruotsissa tämä suojelutapa täydentää perinteistä, viranomaislähtöisempää suojelua. Vuositasolla vain muutama prosentti maan metsien suojelusta toteutuu vapaaehtoisen suojelun kautta. Vapaaehtoinen suojelu on kuitenkin yleistynyt viime vuosina.

Vapaaehtoisen suojelun ensivaiheita toteutetaan hyvin samanlaisesti Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Viranomaiset määrittelevät ensin minkä tyyppisistä alueista halutaan suojeluehdotuksia, sitten maanomistajat ehdottavat alueitaan suojeluun ja viranomaiset arvioivat näiden alueiden soveltuvuutta suojeluun. Tarvittaessa suojeluehdotuksista hankitaan lisätietoa maastokäynneillä ja lisäselvityksillä. Mikäli suojeltavaksi esitetty alue täyttää suojelulle asetetut kriteerit aloitetaan viranomaisten ja maanomistajan välillä neuvottelut suojeluehdoista mukaan lukien korvaustasosta ja alueiden rajauksista. Metsäalueiden suojelu toteutetaan tämän jälkeen samanlaisen menettelyn mukaan kuin perinteisessä suojelussa. Ympäristöviranomaisilla on keskeinen rooli suojeluprosessissa, ja Suomessa sekä Ruotsissa myös metsätalouden organisaatiot osallistuvat suojelun toteutukseen. Norjan ympäristöviranomaiset ovat tehneet pitkään tiivistä yhteistyötä metsänomistajajärjestön (Norges skogeierforbund) kanssa. Käytännössä metsänomistajien oma järjestö vastaa Norjassa hyvin pitkälle suojeluprosessin ensimmäisistä vaiheista.

Suojeltavat alueet valitaan näissä kolmessa maassa hyvin pitkälle samanlaisten kriteerien mukaan. Viranomaiset määrittelevät eri tietolähteiden avulla millaisista metsistä halutaan suojeluehdotuksia. Keskeisimmät valintakriteerit perustuvat ekologiin tekijöihin, kuten lahoppuun määrään tai uhanalaisten lajien esiintymiseen. Suojelukohteiden priorisoinnissa otetaan huomioon myös alueellisia näkökohtia. Kaikissa maissa on käytössä jonkinlainen pisteytysjärjestelmä yksittäisten kohteiden arvioimiseksi. Suomessa on päätöksenteon tukena käytetty tietokoneohjelma Zonationia, joka on asiantuntijoiden käyttämä työkalu maankäytön suunnitteluun ja kohteiden arviointiin esim. luontoarvojen näkökulmasta. Tätä työkalua on käytetty hyväksi myös metsänomistajille suunnattuun viestintään.

Hyvin toimiva vuorovaikutus eri toimijoiden kesken on perusedellytys vapaaehtoisen suojelun toteuttamiselle sekä eri viranomaisten välillä että ennen kaikkea metsänomistajien ja viranomaisten välillä. Keskeinen haaste on esimerkiksi viestiä metsänomistajille tavalla, joka herättää heidän kiinnostuksensa suojeluvaihtoehtoon ja edistää näin suojelun toteuttamista. Tässä alueelliset tiedotuskampanjat ovat osoittautuneet hyödyllisiksi. Viranomaisten verkkosivut tarjoavat niin ikään perustietoa vapaaehtoisesta suojelusta. Metsäsektorin vakiintuneiden tiedotuskanavien käyttäminen on myös toimiva tapa saavuttaa suojelumyönteisiä metsänomistajia.

Metsien vapaaehtoinen suojelu on todettu toimivaksi luonnonsuojelun työkaluksi sekä Suomessa, Ruotsissa että Norjassa, ja on odotettavissa, että tämä metsiensuo-

jelutapa jatkuu myös tulevina vuosina. Koska suojelemaan ehdotettujen kohteiden lukumäärä tulee todennäköisesti kasvamaan, on jatkossa erityisen tärkeää kiinnittää huomiota mahdollisten suojelukohteiden luonnonsuojelulliseen laatuun. Myös alueiden koko ja sijainti metsämaisemassa ovat tärkeitä tekijöitä kun kohteita asetetaan tärkeysjärjestykseen. Voidaan myös olettaa, että metsänomistajat tulevat jatkossakin rajaamaan alueita metsätalouden ulkopuolelle ilman korvausta ja on tärkeää tukea tämän tärkeän toiminnan jatkumista. Toisaalta viranomaisten kapasiteetti hallinnoida kaikkia suojeluehdotuksia voi osoittautua liian pieneksi. Henkilöstöressurssien riittämättömyyden ohella kriittiseksi tekijäksi voivat muodostua konkreettiseen suojelemaan varatut määrärahat, kuten Suomen METSO-ohjelman toteuttaminen on jo osoittanut.

Bilaga 1.

WORKSHOP 26-28 September 2017, Helsinki

Voluntary protection of forests in the Nordic countries

Day 1

16.00 – Arrival and get-together
Finnish Environment Institute, SYKE, Helsinki

Mechelininkatu 34a

Day 2 Finnish Environment Institute, Helsinki

08.30 – 09.00	Morning coffee/tea
09.00 – 09.15	Welcome words and introduction <ul style="list-style-type: none"> • Martin Forsius, SYKE • Bo Storrånk, SYKE
09.15 – 10.45	Protection of forests incl. voluntary protection in Norway, Sweden and Finland <ul style="list-style-type: none"> • Gunnar Kjærstad, <i>Norwegian Environment Agency</i> • Johan Åberg, <i>Swedish Forest Agency</i>, and Josefin Olsson, <i>Swedish Environmental Protection Agency</i> • Päivi Gummerus-Rautiainen, <i>Ministry of Environment (FI)</i>
10.45 – 12.00	Workshop session 1 Introduction by Finland (Kimmo Syrjänen, SYKE) <i>Theme: Finding important forest habitats and making priorities</i> <ul style="list-style-type: none"> • Access to spatial data, quality of data, tools for analyzing data, etc.

	<ul style="list-style-type: none"> • How to choose which habitats to protect (using methods like Zonation)
12.00 – 13.15	LUNCH
13.15 – 14.30	<p>Workshop session 2 Introduction by Sweden (Helena Bager, <i>County Administrative Board of Västra Götaland</i>) <i>Theme: Co-operation between authorities and other main stakeholders</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Co-operation between forest- and environmental authorities • Co-operation and communication with other stakeholders
14.30 – 16.00	<p>Workshop session 3 Introduction by Norway (Asbjørn Tingstad, <i>Norwegian Environment Agency</i>) <i>Theme: Communication with landowners – experiences, new tools and participatory methods</i></p> <p>Coffee break (summarizing main results of the sessions for presentation in the summary session)</p>
16.15 – 17.00	Summary session
19.00 -	Evening programme on ad-hoc basis

Day 3

EXKURSION 08.15 – 17.15

Excursion by bus to METSO areas in Uusimaa and Southwest Finland (Nyland och Egentliga Finland)

Projektets workshop ordnades i Finland 26-28 september 2017. Ett tjugotal deltagare från Norge, Sverige och Finland bekantade sig med frivilligt skydd av skog. Under excursionen i Västnyland diskuterade deltagarna gemensamma utmaningar och erfarenheter av det praktiska genomförandet av frivilligt skydd i de tre länderna.

Foto: Bo Storränk